

Történelmi alternatívák

A Korona Kiadó ismét kitűnő érzékkel találta meg azt a könyvtípust, amely még hiányzott a történelemtankönyvek kínálatából: az egyetlen körülhatárolt témakörrel foglalkozó forrásszemelvény-gyűjteményt. Nem csupán azért üdvözlöm örömmel e „segédanyagokat”, mert a régi történelmi olvasókönyv-sorozat jószerivel beszerezhetetlen, az újak pedig nem mind színvonalasak, hanem mert egy-egy korszak vagy történelmi jelenség mélyebb megértéséhez tanárok, felvételizők vagy egyszerűen érdeklődők számára nélkülözhetetlenek a nyúl farknyinál valamivel hosszabb, jól kiválasztott, s megfelelően kommentált forrásrészletek.

A kiadó rögtön négy, egyenként 60–80 oldalas füzetet jelentetett meg *A történelem alternatívái* összefoglaló címmel: Pölöskei Ferenc az 1867-es kiegyezés, Krausz Tamás az 1914–1928 közötti Oroszország, Németh István az 1918–1933 közötti Németország, Izsák Lajos pedig az 1944–46-os koalíciós évek alternatíváit gyűjtötte össze. Az egyes füzetek a forrásrészletek mellett tömör bevezetőket, jegyzeteket, kérdéseket és feladatokat, valamint az ajánlott olvasmányok jegyzékét tartalmazzák. A „pedagógiai apparátus” mindegyik esetben Szabolcs Ottó munkája, egyúttal ő a sorozat szerkesztője is.

A kiadó szándékát tehát egyértelműen dicsérni lehet, de az egyes füzetek színvonalára megítélésem szerint egyenetlen, sőt Izsák Lajosét iskolai célokra lényegében alkalmatlannak vélem. Ennek már a címlapja meglepetést okoz: Churchill, Truman és Sztalin mosolygós potsdami csoportképe alatt *Az 1944–1946-os évek alternatívái Magyarországon* cím olvasható. Ám a kötet a továbbiakban – az előszót nem számítva – egyáltalán nem foglalkozik Magyarországon kívüli eseményekkel vagy azok hatásaival: minden „légüres térben” történik, idehaza. Illetve: semmi sem történik, mert a szerkesztő megelégszik kilenc dokumentum, jelesül kilenc pártprogram közlésével. Kérdezem a füzet összeállítóit: tükrözik-e önmagukban pártprogramok a valóságos történelmi folyamatokat és alternatívákat? Ha általában igen, igaz-e ez a koalíciós idők Magyarországnak? Kapnak-e így a tanulók legalább vázlatos képet az akkori alternatívákról?

S egyáltalán: olvasott-e akkor, olvas-e ma valaki pártprogramokat? Mivel sejtésem szerint e kérdések mindegyikére „nem”, esetleg „nemigen” a válasz, ezt a füzetet mint a feladat félreértésének, vagy túl könnyű elintézésének termékét fogom fel. A pártprogramok egyébként a Németország-füzetben is túltengenek, a weimari köztársasággal foglalkozó fontosabb, érdekesebb források rovására – ami semmiképp sem jelenti azt, hogy az ilyen dokumentumok közlését merőben feleslegesnek tartom.

Pölöskei Ferenc kiegyezés-füzetecskéje jól követhető szerkezetben közli az ismert forrásokat. Pozitívum, hogy az osztrák fél álláspontját is tartalmazza, de egy nagy lehetőséget kihasználatlanul hagy: az ausztriai és magyarországi nemzetiségek reakcióiról, törekvéseiről semmit sem tudunk meg. Pedig Palacký – és mások rendkívül figyelemreméltó véleményének megismerése feltétlenül tágítaná az olvasó látókörét.

Úgy látom, Krausz Tamásnak is sikerült úgy válogatnia a forrásokat, hogy kirajzolódjának az oroszországi forradalmak alternatívái. Különösen a polgárháború és a NEP-korszak dokumentumai között akadnak eddig alig ismert vagy magyar nyelven egyáltalán nem olvasható szövegek. Krausz Tamás sokszor elmondta már: szerinte 1917–18-ban Oroszországban csupán egyetlen alternatíva létezett, amelyet így lehet formulálni: „Lenin vagy Kolcsak.” Krausz (és más kutatók) tehát radikálisan tagadják azt a szintén létező véleményt, hogy a század eleji Oroszországnak komoly esélye volt arra, hogy „normál” nyugati fej-

lődési pályára tér ár, sőt ez a lehetőség még 1917 februárja után sem záródott le teljesen. Kellő kompetencia híján csak annyit jegyeznék meg, hogy elfogadom: a háborús körülmények között a polgári változat nem lehetett reális lehetőség. De abban már nem vagyok biztos, hogy egy baloldali demokratikus alternatívát is végig eleve kudarcra ítélnék kell tartani (a jelek szerint 1917 őszén az emberek többsége szocialista koalíciót akart). Ezt az eszmefuttatást pedig azért engedtem meg magamnak, mert Krausz szövegválogatása mintha túlzottan is a „Lenin vagy Kolcsak” alternatívát tükrözné: szívesen olvastam volna például arról, hogyan alakult a bolsevikok és a többi baloldali erő, illetve a bolsevikok és a szovjetek viszonya. (Vajon jellegzetesnek tekinthetők-e *Trockij*nak a mensevikokhoz intézett híres szavai: „Önök... megbuktak, eljátszották a szerepüket, menjenek hát oda, ahová mától (ti. október 25-től) kezdve tartoznak: a történelem szemétdombjára”?)

Németh István szintén sokféle forráskiadványt használt fel a Németország-kötet-

hez, de sajnos ő is túlzottan vonzódott a pártprogramokhoz, nyilatkozatokhoz és határozatokhoz. Ezekből számomra nem rajzolódnak ki jól követhető alternatívák, s az egész füzet túlságosan (bel)politika-centrikus és ideologikus. Általában az egész sorozatról elmondható, hogy az alternatívákat csak szűken politikai értelemben jeleníti meg: sehol egy táblázat, egy diagram (noha huszadik századi témákban járunk). Egyetlen példát említek: német tankönyvek rendre közlik a weimari köztársaságban előfordult bal- és jobboldali politikai merényletekről, illetve azok megtorlásáról szóló döbbenetes táblázatot. Ez valószínűleg többet mond a „demokraták nélküli demokrácia” problémáról, mint megannyi pártprogram és határozat.

A fenti megjegyzésekkel együtt egészében biztatóan induló sorozattól azt várom, hogy a továbbiakban komplexebben és korszerűbben fogja fel a történelmi folyamatokat, mert ezáltal az alternatívák is élet- és élményszerűbbek lesznek.

Bihari Péter

Önálló általánosítás és „tudatosítás” a didaktikai nyelvleírásban

*A kisgyereket felnőtt környezetébe megtanítja az anyanyelvére.
Didaktika nélkül. Nem magyarázzák neki a nyelvtant,
nem ismeri meg a magyar nyelv szerkezetét.
Mégis tud kommunikálni.*

Az idegennyelv-tanítás szakembereinek egy része hosszú ideje elmélkedik azon, hogy a tanulásnak, illetve a tanításnak ezt a módját kellene alkalmazni az idegen nyelvek oktatásában is. Mások viszont azt állítják, hogy lehetetlen, esetleg lát-szateredményhez vezet, mert az anyanyelvet a kisgyerek, az idegen nyelvet az iskolás nagyon különböző körülmények között tanulja.

Megpróbálom a két ellentétes nézetet egyeztetni és mindkettőből kiemelni azt, ami a maga helyén jó.

Nem leszek tekintettel azokra a nyelvtanulókra, akiknél nincs választási lehetősé-

ség. Ha iskolázatlanságuk vagy életkoruk miatt nem férnek hozzá a nyelvtanhoz, ha az egyén nem tudja megkülönböztetni a főnevet a melléknévtől, nem ismeri a mondatrészeket, akkor a nyelvtan nem segít. A legáltalánosabb tanulási keretet veszem alapul, főként a középiskolát.

A nyelvtanuló szemével nézve, a nyelv szerkezetei, különféle elemei kétfélék. Vannak „átlátszó”, amelyek mintegy megmutatják önmagukat. De olyanok is, amelyek nem tárják fel önmagukat, nem értelmezhetőek önmagukból, csak úgy mutatkoznak meg, ha egymástól elkülönítjük őket.